

Функціонування і розвиток механізмів державного управління

УДК 354: 378.11

Грень Лариса Миколаївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник наукового відділу
з проблем державної безпеки навчально-науково-виробничого центру
Національний університет цивільного захисту України*

Грень Лариса Николаевна

*кандидат педагогических наук, доцент,
ведущий научный сотрудник научного отдела
по проблемам государственной
безопасности учебно-научно-производственного центра
Национальный университет гражданской обороны*

Hren Larysa

*Candidate of Pedagogic Sciences, Leading Scientific Worker of the
Science Department on Problems of State Security of the
Training-Scientific-Production Centre
National University of Civil Defense of Ukraine*

ORCID: 0000-0003-4466-6018

КОМПЛЕКСНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ

КОМПЛЕКСНОЕ ПРИМЕНЕНИЕ МЕХАНИЗМОВ

ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-

ТЕХНИЧЕСКИМ ОБРАЗОВАНИЕМ

COMPREHENSIVE APPLICATION OF STATE MANAGEMENT

MECHANISMS IN VOCATION-AND-TECHNICAL TRAINING

***Анотація.** Доведено, що проблематика змісту та практики
використання механізмів державного управління освітою завжди*

знаходиться у колі наукових інтересів вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед питань, на які слід звернути увагу, є питання комплексного застосування механізмів державного управління професійно-технічною освітою (ПТО). Обґрунтування ефективності комплексного застосування механізмів державного управління ПТО є метою нашого дослідження. Доведено, що комплексний механізм державного управління ПТО може складатися з таких видів механізмів за функціональним призначенням: нормативно-правового, фінансово-економічного, кадрово-мотиваційного, організаційного, які, об'єднуючись в систему засобів правового, фінансового, мотиваційного характеру, мають використовуватись у комплексі. Визначено правовий механізм державного управління як систему правових засобів, за допомогою яких забезпечується нормативність суспільних відносин [14, с. 50], і що законодавство є основним інструментом впливу на систему ПТО. Відмічено, що для ефективного функціонування ПТО в Україні важливого значення набуває проблема вдосконалення її нормативно-правової бази, а застосування нормативно-правового механізму державного управління ПТО є необхідністю. Доведено, що найбільш оптимальним шляхом фінансування закладів професійної освіти є змішане фінансування – за кошти державного бюджету, місцевих органів влади, роботодавців, інвесторів, тих, що навчаються тощо» [17, с. 157] і що тільки співробітництво з регіональними органами влади, виробництвом і бізнесом ПТНЗ у змозі забезпечити підготовку кваліфікованого робітника. Обґрунтована провідна роль у цьому процесі фінансово-економічного механізму державного управління ПТО.

Доведено, що запровадження кадрово-мотиваційних механізмів стимулювання професійної діяльності та розвитку педагогічних працівників (удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників із залученням до освітнього процесу висококваліфікованих

працівників виробництва та сфери послуг, започаткування сертифікації педагогічних працівників у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; підвищення соціального статусу педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти) [18]; запровадження багатоканального фінансування надасть можливість для їх додаткового фінансового стимулювання. Отже, застосування кадрово-мотиваційного механізму управління ПТО підсилить мотивацію педагогічних працівників до виконання своїх безпосередніх обов'язків, що, у свою чергу сприятиме підвищенню якості навчання, оволодіння учнівською молоддю практичними навичками.

Визначено організаційний механізм як «сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних елементів у механізмі управління, що має розгалужену систему – від міністерства до управлінь та відділів освіти на різних рівнях; навчальні заклади; їх взаємозв'язки» [3]. Розкрито повноваження департаменту професійної освіти, який в окремих випадках виступає самостійним суб'єктом владного впливу у розвитку й функціонуванні ПТО. Доведено, що дія вищезазначених механізмів державного управління ПТО тільки у взаємопов'язаному, комплексному застосуванні спроможна призвести до синергетичного ефекту у розвитку ПТО.

Ключові слова: механізм, державне управління, професійно-технічна освіта.

Аннотація. Доказано, что проблематика содержания и практики использования механизмов государственного управления образованием всегда находится в кругу научных интересов отечественных и зарубежных исследователей. Среди вопросов, на которые следует обратить внимание, является вопрос комплексного применения механизмов государственного управления профессионально-техническим образованием (ПТО).

Обоснование эффективности комплексного применения механизмов государственного управления ПТО является целью нашего исследования. Доказано, что комплексный механизм государственного управления ПТО может состоять из таких видов механизмов по функциональному назначению: нормативно-правового, финансово-экономического, кадрово-мотивационного, организационного, которые, объединяясь в систему средств правового, финансового, мотивационного характера, применяются в комплексе. Определен правовой механизм государственного управления как систему правовых средств, с помощью которых обеспечивается нормативность общественных отношений [14, с. 50], и законодательство является основным инструментом воздействия на систему ПТО. Отмечено, что для эффективного функционирования ПТО в Украине важное значение приобретает проблема совершенствования ее нормативно-правовой базы, а применение нормативно-правового механизма государственного управления ПТО является необходимостью. Доказано, что наиболее оптимальным путем финансирования учреждений профессионального образования является смешанное финансирование – за счет государственного бюджета, местных органов власти, работодателей, инвесторов, обучающихся и т.д.» [17, с. 157] и только сотрудничество с региональными органами власти, производством и бизнесом ПТУ в состоянии обеспечить подготовку квалифицированного рабочего. Обоснована ведущая роль в этом процессе финансово-экономического механизма государственного управления ПТО.

Доказано, что введение кадрово-мотивационных механизмов стимулирования профессиональной деятельности и развития педагогических работников (совершенствование системы повышения квалификации педагогических работников с привлечением к образовательному процессу высококвалифицированных работников производства и сферы услуг, начало сертификации педагогических

работников в сфере профессиональной (профессионально-технического) образования, повышение социального статуса педагогических работников учреждений профессионального (профессионально-технического) образования) [18]; введение многоканального финансирования предоставит возможность для их дополнительного финансового стимулирования. Таким образом, применение кадрово-мотивационного механизма управления ПТО усилит мотивацию педагогических работников к выполнению своих непосредственных обязанностей, что, в свою очередь будет способствовать повышению качества обучения, овладения учащейся молодежью практическими навыками.

Определен организационный механизм как «совокупность различных по своей природе конкретных организационных элементов в механизме управления, имеет разветвленную систему – от министерства до управлений и отделов образования на разных уровнях; образовательные учреждения; их взаимосвязи» [3]. Раскрыты полномочия департамента профессионального образования, который в отдельных случаях выступает самостоятельным субъектом властного влияния в развитии и функционировании ПТО. Доказано, что действие вышеупомянутых механизмов государственного управления ПТО только во взаимосвязанном, комплексном применении способно привести к синергетическому эффекту в развитии ПТО.

Ключевые слова: комплексный механизм, государственное управление, профессионально-техническое образование.

Summary. It has been proved that the problematics of content and practices of applying mechanisms of education's state management has always remained within the circle of scientific interest of both native and foreign researchers. Among the issues to be addressed to is that of comprehensive application of vocation-and-technical training's state management mechanisms.

The substantiation of efficiency in comprehensive application of vocation-and-technical training's (VTT) state management mechanisms is the goal of our research. It has been proved that the comprehensive mechanism of VTT's state management can be composed of the following kinds of mechanisms by functional designation: normative-legal, financial-economic, personnel-motivational, organizing, which when combined into the system of means of legal, financial, motivational character are to be used as a complex. There has been determined the state management legal mechanism as a system of legal means through which normatively of social relations is ensured [14, p. 50], and which is legislatively the main instrument of influencing the VTT system. It has been noted that for VTT's efficient functioning in Ukraine, of great importance is the problem of its normative-legal base improvement, and that the application of normative-legal mechanism of VTT's state management is needed. It has been proved that the most optimal way of financing VTT facilities is the mixed financing through the means of state budget, local authorities, employers, investors, trainees, and so on [17, p. 157] and that only in cooperation with regional authorities, production, and business are VTT institutions capable of ensuring a qualified worker's training. The leading role of financial-economic mechanism of VTT's state management in this process has been substantiated.

It has been proved that the introduction of personnel-motivational mechanisms to stimulate teaching workers' professional activity and development (upgrading of teaching workers' qualification improvement system with involvement of highly-qualified workers of production and services into the training process, introduction of teaching workers' certificating in vocational (vocation-and-technical) training; raising social status of teaching workers at vocational (vocation-and-technical) training institutions) [18] along with the introduction of the multichannel financing will enable to ensure their additional financial stimulation. Thus, the application of the personnel-motivational mechanism of VTT management will strengthen the teaching workers' motivation

to performing their immediate duties, which in its turn will enhance to raising the quality of training, and mastering practical skills by the training youth.

The organizing mechanism has been defined as “totality of different by their nature specific organizational elements within the management mechanism, which has a ramified system – from the ministry to offices and department of education at various levels; training institutions; their interconnections” [3]. There have been exposed the plenary powers of a vocational training department that in certain cases acts as an independent factor subject of power impact in development and functioning of VTT. It has been proved that the action of the aforementioned mechanisms of state management of VTT can only lead to synergic effect in VTT's development in their interrelated, comprehensive application.

Key words: *comprehensive mechanism state management, vocation-and-technical training, synergic effect.*

Постановка проблеми. Розвиток і функціонування системи професійно-технічної освіти є важливим завданням усіх країн світу як відповідь на виклики глобалізації, і Україна не є виключенням із цього процесу. На 2019 рік на навчання у професійно-технічних закладах освіти в Україні було «виділено 123 315 бюджетних місць, завдяки яким вступники можуть безоплатно отримати професійну освіту. З них 109 249 місць – це регіональне замовлення, 14 066 місць – державне замовлення, зокрема 7 287 місць – за професіями загальнодержавного значення. До ТОП-5 областей, які отримали найбільшу кількість заяв на навчання за кошти регіонального замовлення, увійшли: Львівська – 3570 учнів (36%); Дніпропетровська – 3248 учнів (36%); Одеська – 2407 учнів (44%); Харківська – 2392 учні (42%); Запорізька – 2389 учнів (46%) (у % – від загальної кількості замовлення), а до ТОП-5 областей, які отримали найбільшу кількість заяв на навчання за кошти державного замовлення для підготовки кадрів за професіями

загальнодержавного значення, увійшли: Донецька – 625 учнів (63%); Дніпропетровська – 588 учнів (43%); Запорізька – 550 учнів (71%); Полтавська – 481 учень (39%); Львівська – 380 учнів (32%) (у % – від загальної кількості замовлення) [1]. Знання вступників про професії, за якими можна навчатись у закладах регіону і їх затребуваність серед роботодавців, майбутня зарплата після закінчення навчального закладу, можливість кар'єрного зростання матимуть позитивні наслідки для професійного вдосконалення здобувачів професійно-технічної освіти, соціально-економічного розвитку регіонів і держави. Комплексне застосування механізмів державного управління професійно-технічною освітою надасть можливість нашій державі бути в авангарді розвинутих країн світу, а випускникам професійно-технічної освіти – затребуваними на світовому й вітчизняному ринку праці й послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика змісту та практики використання механізмів державного управління освітою завжди знаходиться у колі наукових інтересів вітчизняних вчених: дослідження С. Домбровської («Теоретичні аспекти формування механізмів державного управління у реформуванні вищої освіти України»: проаналізовано теоретичні аспекти формування нових механізмів впливу держави на реформування вищої освіти України, методи подолання бюрократизму в науці та в управлінні нею. Запропонований механізм упровадження наукових результатів в освітянські стандарти, який сприятиме вдосконаленню навчального процесу) [2], Н. Зелінської («Реформування в галузі освіти: механізми здійснення»: приділено увагу дослідженню механізмів державного управління впровадження реформ в освітній галузі України, виявленню їх недоліків та позитивних сторін; на основі проведеного аналізу внесено пропозиції щодо вдосконалення зазначених механізмів на сучасному етапі) [3], В. Мороза, С. Мороз, Л. Грень («Концептуалізація категорії «механізми державного управління» через

призму аналізу змісту феномена «механізм» в економічних, юридичних і технічних науках»: розглянуто підходи до визначення змісту категорії «механізм» в рамках економічних, юридичних і технічних наук; за результатами аналізу сформульованих узагальнень щодо змісту феномена «механізм» запропоновано авторське визначення категорії «механізм державного управління»; наведено результати порівняльного аналізу змісту категорій «механізм держави» і «державний механізм») [4] та інших свідчать про неабияку увагу науковців до покращення її стану на державно-освітньому рівні.

Популярними серед зарубіжних вчених за відповідним напрямом є роботи Сюепін У., Іцюнь Е. “Management of Technical and Vocational Education” («Управління технічною і професійною освітою»; Китай: йдеться про те, що реалізація мети технічної і професійної освіти можлива за умови проектування, організації, координації і контролю адміністраторами безліч факторів, таких як людські, матеріальні, фінансові ресурси, час, простір, інформація, відповідно до цілей і принципів технічної і професійної освіти, щоб навчальна і викладацька робота могла виконуватися безперервно, стабільно, впорядковано і ефективно; мета – в оптимізації безлічі чинників за допомогою наукового управління) [5]; Прайс Н., Кабоверде К. “Technical-Vocational Education and Training for Business Process Management: Challenges and Potential” («Техніко-професійна освіта і підготовка кадрів для управління бізнес-процесами: проблеми і можливості»; Філіппіни: доведено, що управління бізнес-процесами (IT-BPM) є одним з найсильніших рушіїв економічного зростання й зайнятості Філіппін; обґрунтовано, що одним із потенційних факторів, що сприяють IT-BPM, є програма технічної та професійної освіти та навчання (TVET), що управляється внутрішньо TESDA та іншими технічними професійними установами (TVI); також розглянуто можливість TVET щодо підвищення продуктивності працівників та підготовки їх до сектору IT-BPM; розглянуто

проблеми, які обмежують роль TVET у підготовці працівників до потенційної зайнятості в секторі IT-BPM: обмеженість даних про якість та ефективність навчання, прогалини у володінні англійською мовою, розриви у компетенції обмежують доступ до можливостей, доступних у секторі IT-BPM, для багатьох філіппінців, а відсутність навичок загрожує працівникам з нижчою кваліфікацією, які можуть бути ліквідовані через автоматизацію; доведено, що уряд, IT-BPM фірми та ТВІ можуть вирішити ці проблеми, зосередившись на кращій координації та комунікації, а також на покращенні моніторингу та забезпечення якості навчання, і зробити програми TVET більш гнучкими до технологічних змін; завдяки кращій координації та довгостроковій відданості викладанню м'яких навичок та компетенцій TVET може стати більш ефективним інструментом для досягнення спільного процвітання [6].

Механізмам державного управління професійно-технічною освітою присвячені і наші попередні публікації [7; 8].

Не дивлячись на високий рівень наукової уваги до розв'язання проблематики розвитку професійно-технічної освіти, окремі питання залишаються відкритими для наукових пошуків. Серед таких питань слід звернути увагу, у тому числі, на питання комплексного застосування механізмів державного управління професійно-технічною освітою.

Мета статті: обґрунтувати ефективність комплексного застосування механізмів державного управління професійно-технічною освітою.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях науковців механізм державного управління зазвичай визначається як система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням. Енциклопедія державного управління трактує механізми державного управління як «способи розв'язання суперечностей явища чи

процесу в державному управлінні, послідовну реалізацію дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних форм і методів управління» [9, с. 375]. «Механізм державного управління є структурованою єдністю суб'єктів державного управління та їх впливів (алгоритми і процедури реалізації функцій управління, технології управління, методи і інструменти формування і реалізації управлінських рішень) на об'єкти державного управління з метою реалізації функцій держави і досягнення цілей його функціонування» [4, с. 18]. На думку науковців, «механізми державного управління забезпечують зв'язок та взаємообумовленість управлінських рішень, виконують регуляторну та мобілізаційну функції, що виявляється в активізації суб'єктів управління та зміні їхніх цільових настановок» [10, с. 302].

«Механізми державного управління освітою – це сукупність практичних заходів (рішень, важелів, стимулів, методів, процесів), за допомогою яких суб'єкти управління, впливаючи на сферу освіти з метою досягнення поставлених цілей, забезпечують її функціонування і розвиток. Згідно з характером впливу виокремлюються політичні, організаційні, правові, економічні, соціальні механізми. Вони виконують роль суспільного самоуправління за схемою заходу (мета – рішення) – впливи – дії – результати, можуть мати організаційний і правовий характер, потребують кадрового, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного забезпечення, нормативно-правового регулювання (закони, підзаконні акти)» [11, с. 407].

За основу візьмемо визначення механізму державного управління, надане С. Мороз: «Механізм державного управління являє собою інституційно оформлену, організаційно структуровану і суспільно схвалену (визнану суспільством) систему суб'єктів та об'єктів державного управління в їх сукупності з методами, інструментами, формами і способами взаємодії

(нормативно-правові, організаційно-адміністративні, інформаційно-технологічні елементи), а також конкретними діями по досягненню суспільно значущих цілей. Іншими словами, система механізму державного управління може бути розглянута через призму діалектичної єдності суб'єктів державного управління (органи державної влади та їх посадові особи), технологій формування та реалізації управлінських рішень, а також необхідних для цього інструментів та ресурсів (правові, фінансові, адміністративні, людські і т. д.)» [4, с.17,18].

«Залежно від засобів, які використовуються у конкретних механізмах державного управління, вони можуть бути політичними, економічними, соціальними, організаційними та правовими, а також комплексними відповідно до основних сфер суспільної діяльності» [12, с. 421]. Традиційно комплексний механізм державного управління представляє систему економічних, мотиваційних, організаційних, політичних і правових компонентів, кожен з яких у контексті порушеної нами проблематики заслуговує на увагу. У межах цієї публікації ми зосередимося на розгляді комплексного застосування механізмів державного управління професійно-технічною освітою і з'ясуємо синергетичний ефект від їх дії.

На думку С. Домбровської, «необхідність осмислення всіх складових, ключових характеристик та умов функціонування механізмів державного управління в українській освітній системі, а особливо управління розвитком освіти, пояснюється комплексом істотних факторів. Вони пов'язані із загальними трансформаціями в суспільстві, появою нових парадигм управління, зміною ролі освіти в українському суспільстві й новою якістю освітньої системи» [13, с. 11]. Комплексний механізм державного управління ПТО може складатися з таких видів механізмів за функціональним призначенням: нормативно-правового, фінансово-економічного, кадрово-мотиваційного, організаційного, які, об'єднуючись в систему засобів правового, фінансового, мотиваційного характеру, мають

використовуватись у комплексі.

Правові відносини у сфері ПТО охоплюють велику кількість учасників, які належать як до об'єктів, так і до суб'єктів державного управління. Щодо терміну «правовий механізм», то в державно-управлінській науці єдиного підходу до визначення цього поняття немає.

Концептуалізація змісту наукових поглядів щодо змісту дефініції «правовий механізм державного управління» дозволив нам визначити його як систему правових засобів, за допомогою яких забезпечується нормативність суспільних відносин [14, с. 50].

Держава впливає на розвиток і функціонування професійно-технічної освіти (ПТО) у різних напрямках, використовуючи різні інструменти впливу. Основною метою такого впливу є забезпечення конституційної гарантії громадянам – доступності безкоштовної професійно-технічної освіти. Рівень державного управління ПТО в Україні визначає державна освітня політика як «планомірно організована діяльність та відповідно цілісна, комплексна система заходів державних інституцій щодо цілеспрямованого управління освітньою галуззю з метою її оптимізації, повноцінного функціонування та розвитку в суспільстві [15].

Законодавство є основним інструментом впливу на систему ПТО. Закони України «Про професійно-технічну освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», Концепція «Нова українська школа», Проект концептуальних засад реформування професійної освіти України «Сучасна професійна освіта» сукупно із системами законодавчих актів створили необхідні умови для вирішення проблем «розмежування повноважень у сфері управління та забезпеченні фінансування розвитку професійної освіти; підняття рівня управлінської культури у сфері професійної освіти керівників органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та закладів освіти; мотиваційного стимулювання розвитку соціального партнерства; ліквідації невідповідності якості та напрямів професійної підготовки, рівнів

кваліфікації здобувачів професійної освіти потребам ринку праці та запитам особистості; підняття рівня престижності робітничих професій та професійних кваліфікацій» [16].

«Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» спрямовує на розроблення, створення або удосконалення «механізмів реалізації державної політики в галузі освіти», які безпосередньо стосуються ПТО:

- правових та економічних механізмів стимулювання та заохочення бізнесу, роботодавців та інвесторів, фізичних і юридичних осіб до участі в розвитку системи ПТО; у зміцненні навчально-матеріальної бази системи ПТО, розвитку ПТНЗ та відновленні трудових ресурсів країни;
- механізмів взаємодії органів управління освітою, сім'ї, освітніх установ, молодіжних громадських організацій у напрямі розвитку, виховання і соціалізації молоді;
- механізмів фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних працівників та майстрів виробничого навчання;
- механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці, запитів суспільства.

Механізмами реалізації Національної стратегії розвитку освіти, професійно-технічної зокрема, є: оновлення нормативно-правової бази системи освіти; удосконалення структури системи освіти; модернізація змісту освіти; забезпечення національного виховання і соціалізації молоді; інформатизація освіти; посилення кадрового потенціалу системи освіти.

У таблиці 1 наведено перелік актуальних на цей час нормативно-правових документів, зміст яких регламентує функціонування та розвиток системи ПТО.

Таблиця 1

**Нормативно-правова база професійної (професійно-технічної) освіти
України (квітень 2011 р. – серпень 2019 р.) [8, с. 115]**

№ п/п	Закони, постанови, накази, розпорядження
1.	<u>Закон України</u> від 2017, № 38-39 -ВР «Про освіту».
2.	<u>Закон України</u> від 10.02.1998 р. № 3/98-ВР «Про професійно-технічну освіту».
3.	«Державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти на 2011 – 2015 роки» від 07.06.2011 № 541.
4.	<u>Постанова Кабінету Міністрів України</u> від 23.11.2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій».
5.	Наказ МОНмолодьспорт від 30.12.2011 № 1593 «Про систему рейтингового оцінювання діяльності професійно-технічних навчальних закладів у 2011/2012 навчальному році».
6.	<u>Постанова Кабінету Міністрів України</u> від 15.04.2013 р. № 306 «Про затвердження Порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів».
7.	<u>Наказ МОН України</u> від 22.07.2011 р. № 862 «Про затвердження Типової базисної структури навчальних планів для здійснення професійно-технічного навчання, перепідготовки або підвищення кваліфікації за робітничими професіями».
8.	<u>Наказ МОН України</u> від 14.05.2013 р. № 499 «Про затвердження Типових правил прийому до професійно-технічних навчальних закладів України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29 травня 2013 р. за № 823/23355.
9.	<u>Постанова Кабінету Міністрів України</u> від 31.05.2017 р. № 373 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів».
10.	<u>Постанова Кабінету Міністрів України</u> від 31.05.2017 р. № 373 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів».
11.	<u>Постанова Кабінету Міністрів України</u> від 06.07.2016 р. № 408 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2016 році».
12.	<u>Постанова Кабінету Міністрів України</u> від 16.11.2016 р. № 818 «Про затвердження переліку професій загальнодержавного значення, підготовка за якими здійснюється за кошти державного бюджету».
13.	<u>Розпорядження Кабінету Міністрів України</u> від 14.12.2016 р. № 1077-р «Про затвердження плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки».
14.	<u>Постанова Кабінету Міністрів України</u> від 12.07.2017 р. № 505 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для

	підготовки кадрів у професійно-технічних навчальних закладах за професіями загальнодержавного значення»
15.	Проект Закону від 20 вересня 2018 «Про професійну (професійно-технічну) освіту» України
16.	<u>Розпорядження Кабінету Міністрів України</u> від 12 червня 2019 р. № 419-р «Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року
17.	Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки від 26 липня 2019 року (на стадії обговорення)

Нещодавно запропоновані до громадського обговорення Проект Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту» України від 20 вересня 2018 р., Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки від 26 липня 2019 року є підтвердженням того, що процес інституціонального оформлення нормативно-правових актів щодо розвитку системи ПТО триває, і це є свідченням неабиякої уваги держави до подальшого її розвитку і функціонування.

Таким чином, для ефективного функціонування професійно-технічної освіти в Україні важливого значення набуває проблема вдосконалення її нормативно-правової бази, а застосування нормативно-правового механізму державного управління ПТО є необхідністю.

Перш, ніж перейти до розгляду фінансово-економічного механізму державного управління ПТО, скористаємося авторським визначенням змісту дефініції «економічний механізм державного управління», розробленим на основі концептуалізації наукових поглядів: «економічна система (підсистема та її основні елементи), в основі якої сукупність інструментів, важелів і методів, що реалізуються під впливом регулюючих функцій держави» [7, с. 29]. Важливо підкреслити, що ПТО належить ключова роль у динамічному розвитку країни і відтворенні її виробничого потенціалу. В умовах ринкових відносин професійно-технічні навчальні заклади (ПТНЗ) не можуть бути економічно незалежними суб'єктами господарювання. Історія розвитку і становлення системи професійної освіти

в країні свідчить про посилення її суспільної значущості, і, як наслідок, необхідності державної підтримки і державного впливу на діяльність ПТНЗ. Основним джерелом фінансування ПТО є кошти з Державного бюджету. Проте через незадовільне її фінансування «останніми роками значно активізувалася діяльність професійно-технічних закладів щодо отримання позабюджетних коштів. Досвід розвинених країн засвідчує, що найбільш оптимальним шляхом фінансування закладів професійної освіти є змішане фінансування – за кошти державного бюджету, місцевих органів влади, роботодавців, інвесторів, тих, що навчаються тощо» [17, с. 157]. Європейська та світова практика переконує у необхідності фінансування підготовки робітників за рахунок визначених законодавством обов'язкових відрахувань з доходів підприємств. Тому, без підтримки та тісного співробітництва з регіональними органами влади, виробництвом і бізнесом ПТНЗ не в змозі забезпечити підготовку кваліфікованого, обізнаного на новітніх технологіях робітника.

На переконання С. Домбровської, «пріоритетна увага держави до освіти, її повноцінна бюджетна підтримка повинні відповідати реальним потребам сучасної та майбутньої України» [13, с. 14].

Важливою складовою державного управління реформуванням системи ПТО є кадрово-мотиваційний механізм. Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, Законом України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР, Концепцією реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р, та іншими нормативно-правовими актами визначаються права, обов'язки та соціальні гарантії педагогічних працівників закладів та установ ПТО. Зокрема, у Концепції йдеться про запровадження мотиваційних механізмів стимулювання професійної

діяльності та розвитку педагогічних працівників: удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників із залученням до освітнього процесу висококваліфікованих працівників виробництва та сфери послуг, започаткування сертифікації педагогічних працівників у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; підвищення соціального статусу педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти [18].

Запровадження багатоканального фінансування надасть можливість для додаткового фінансового стимулювання викладачів ПТНЗ і майстрів виробничого навчання, що сприятиме росту їх зовнішньої мотивації. Серед зовнішніх мотиваторів чільне місце займає рівень заробітної плати викладачів і майстрів виробничого навчання. «Можливість використання фондів додаткового фінансування для фінансового стимулювання викладачів може стати ефективним інструментом удосконалення кадрово-мотиваційного механізму управління системою вищої освіти в Україні» [19], і педагогічних працівників професійно-технічної освіти зокрема.

Отже, розробка кадрово-мотиваційного механізму управління ПТО підсилить мотивацію педагогічних працівників до виконання своїх безпосередніх обов'язків, що, у свою чергу сприятиме підвищенню якості навчання, оволодіння практичними навичками учнівської молоді.

Організаційний механізм представляє «сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних елементів у механізмі управління. Цей механізм в Україні має на сьогодні достатньо розгалужену систему – від міністерства до управлінь та відділів освіти на різних рівнях; навчальні заклади; їх взаємозв'язки» [3]. Згідно вітчизняного законодавства діяльність Міністерства освіти і науки України (МОН України) спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Центральний апарат МОН України утворюють 9 департаментів, одним з яких є департамент професійної освіти. Структуру вище згаданого департаменту складають:

відділ організаційно-педагогічної діяльності та соціальних питань, відділ змісту та організації навчального процесу, відділ взаємодії з соціальними партнерами та виробництвом, відділ позашкільної освіти та захисту прав дитини. Департамент здійснює моніторинг показників професійної освіти; координує роботу з підвищення кваліфікації педагогічних працівників; визначає пріоритетні напрями розвитку змісту професійно-технічної освіти, розробляє державні вимоги до її рівнів і обсягів; організує співпрацю з Федерацією роботодавців України, місцевими органами публічної адміністрації, виробничими підприємствами. Департамент професійної освіти у межах своїх повноважень не лише опосередковано сприяє адміністративно – правовому забезпеченню діяльності закладів освіти, яке часто реалізується у відповідних адміністративних заходах і прийнятті наказів МОН України, але й в окремих випадках виступає самостійним суб'єктом владного впливу.

Вищезазначені нами механізми державного управління ПТО тільки при взаємопов'язаному, комплексному застосуванні спроможні призвести до синергетичного ефекту від своєї дії: «адже чітко прописаний та, навіть, затверджений нормативно-правовий акт, без політичної волі та організаційного забезпечення його втілення, сам по собі нічого не вартий. Можна безкінечно продукувати закони, декларуючи бажання проведення реформи і нічого, або майже нічого, у цьому напрямку не робити в дійсності, втрачаючи при цьому час, ресурси, довіру громадськості до владних структур та їх представників» [3].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Характеристика нормативно-правового, фінансово-економічного, кадрово-мотиваційного, організаційного механізмів державного управління ПТО може бути подана через призму таких узагальнень:

1) механізм державного управління є структурованою єдністю суб'єктів державного управління та їх впливів на об'єкти державного

управління з метою реалізації функцій держави і досягнення цілей його функціонування;

2) визначені нами нормативно-правовий, фінансово-економічний, кадрово-мотиваційний та організаційний механізми державного управління ПТО у комплексному застосуванні сприяють ефективному розвитку й функціонуванню цієї важливої складової вітчизняної системи освіти;

3) для ефективного функціонування професійно-технічної освіти в Україні важливого значення набувають питання подальшого вдосконалення вищезазначених механізмів державного управління ПТО, а отже, можуть бути доповнені у межах інших напрямів наукових пошуків.

Серед перспективних напрямів щодо розгляду порушеної вище проблематики, на нашу думку, є особливості державного управління професійно-технічною освітою України на державному та регіональному рівнях у вітчизняній і зарубіжній практиці.

Література

1. До закладів профосвіти вже подали заяви понад 48,5 тис вступників – зарахування завершиться у вересні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/do-zakladiv-profosviti-vzhe-podali-zayavi-ponad-485-tis-vstupnikov-zarahuvannya-trivatime-do-veresnya>.
2. Домбровська С.М. Теоретичні аспекти формування механізмів державного управління у реформуванні вищої освіти України. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/01.pdf>.
3. Зелінська Н.С. Реформування в галузі освіти: механізми здійснення. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/11.pdf.
4. Мороз С.А. Концептуализация категории «механизмы государственного управления» через призму анализа содержания феномена «механизм» в экономических, юридических и технических науках / С.А. Мороз, Л.Н. Грень, В.М. Мороз // Научный журнал

- Академии государственного управления Республики Армения «Публичное управление». 2019. №1. С. 10–19.
5. Wu X., Ye Y. (2018) Management of Technical and Vocational Education. In: Technical and Vocational Education in China. Springer, Singapore. PP. 241-275.
  6. Price, Nicholas Andrew and Caboverde, Christopher Ed, Technical-Vocational Education and Training for Business Process Management: Challenges and Potential (July 2017). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3003856> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3003856>.
  7. Грень Л.М. Економічний механізм державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти / Л.М. Грень // Публічне управління та митне адміністрування. № 2 (21), 2019. С. 26-35.
  8. Грень Л.М. Нормативно-правовий механізм управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти: історична ретроспектива / Л.М. Грень // Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр. Харків. Вид-во НУЦЗУ, 2018. Вип. 3 (8). 542 с. (Серія «Державне управління»). С. 106-117.
  9. Енциклопедія державного управління [Текст]: [у 8 т.]. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. кол. Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. К. НАДУ, 2011. Т. 2: Методологія державного управління / наук.-ред. кол.: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с.
  10. Семенець-Орлова І. А. Державне управління освітніми змінами: наукові категорії, методологія та актуальна проблематика досліджень на основі досвіду України і США / І.А. Семенець-Орлова // Університетські наукові записки. 2015. № 1 (53). С. 302-311.
  11. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та

- ін. К.: НАДУ, 2011. Т. 4: Галузеве управління / наук.-ред. колегія: М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с.
12. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
  13. Домбровська С.М. Інноваційні державні механізми формування якісної системи освіти в Україні / С.М. Домбровська // Вища освіта України. 2013. №3 (дод.2): Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу: тематичний вип. К. 2013. С. 10-14.
  14. Грень Л.М. Нормативно-правовий механізм державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти / Л.М. Грень // «Державне управління в Україні: виклики та перспективи»: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 трав. 2019 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. 116 с. С. 49-53.
  15. Державне управління у сфері освіти: глосарій з дисциплін магістерської програми за спеціальністю «Державне управління в сфері освіти» / авт. кол.: Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та ін.; за заг. ред. Н.Г. Протасової. К.: НАДУ, 2013. 48 с.
  16. Проект концептуальних засад реформування професійної освіти України «Сучасна професійна освіта». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-proekt-konceptualnih-zasad-reformuvannya-profesijnoyi-osviti-ukrayini-suchasna-profesijna-osvita>.
  17. Реформування освіти в Україні: державно управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. К.; Львів: НАДУ, 2012. 456 с., С. 157-162.
  18. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. Розпорядження від 12 червня 2019 р. № 419-р. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti-suchasna-profesijna-profesijno-tehnichna-osvita-na-period-do-2027-roku-i120619>

19. Карапетян А.О. Удосконалення кадрово-мотиваційного механізму державного управління системою вищої освіти в Україні. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-2/doc/5/03.pdf>.

References

1. Do zakladiv profosvity vzhe podaly zaiavy ponad 48,5 tys vstupnykiv – zarahuvannia zavershytsia u veresni. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/do-zakladiv-profosviti-vzhe-podali-zayavi-ponad-485-tis-vstupnikiv-zarahuvannya-trivatime-do-veresnya>
2. Dombrovska S.M. Teoretychni aspekty formuvannia mekhanizmv derzhavnoho upravlinnia u reformuvanni vyshchoi osvity Ukrainy. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/01.pdf>.
3. Zelinska N.S. Reformuvannia v haluzi osvity: mekhanizmy zdiisnennia URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/11.pdf[in Ukraine].
4. Moroz S.A. Kontseptualyzatsiya katehoryy «mekhanyzmy hosudarstvennoho upravleniya» cherez pryzmu analiza sodержanyia fenomena «mekhanyzm» v ekonomycheskykh, yurydycheskykh y tekhnicheskyykh naukakh / S.A. Moroz, L.N. Gren', V.M. Moroz // Nauchnyi zhurnal Akademyy hosudarstvennoho upravleniya Respublyky Armeniya «Publychnoe upravlenye». 2019. №1. S. 10–19 [in Ukraine].
5. Wu X., Ye Y. (2018) Management of Technical and Vocational Education. In: Technical and Vocational Education in China. Springer, Singapore, pp. 241-275.
6. Price, Nicholas Andrew and Caboverde, Christopher Ed, Technical-

- Vocational Education and Training for Business Process Management: Challenges and Potential (July 2017). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3003856> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3003856>.
7. Hren L.M. Ekonomichnyi mekhanizm derzhavnoho upravlinnia rozvytkom profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity / L.M. Hren // Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia. № 2 (21), 2019. S. 26-35 [in Ukraine].
  8. Hren L.M. Normatyvno-pravovy mekhanizm upravlinnia rozvytkom profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity: istorychna retrospektyva / L.M. Hren // Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy : zb. nauk. pr. Kh. : Vyd-vo NUTsZU, 2018. Vyp. 3 (8). 542 s. (Seriiia «Derzhavne upravlinnia»). P. 106-117 [in Ukraine].
  9. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia [Tekst]: [u 8 t.]. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy; nauk.-red. kol. Yu.V. Kovbasiuk (holova) ta in. K.: NADU, 2011. T. 2: Metodolohiia derzhavnoho upravlinnia / nauk.-red. kol.: Yu.P. Surmin (spivholova), P.I. Nadolishnii (spivholova) ta in. 2011. 692 s. [in Ukraine].
  10. Semenets-Orlova I. A. Derzhavne upravlinnia osvity zminy: naukovy katehori, metodolohiia ta aktualna problematyka doslidzhen na osnovi dosvidu Ukrainy i SShA / I.A. Semenets-Orlova // Universytetski naukovy zapysky. 2015. № 1 (53). S. 302-311 [in Ukraine].
  11. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia : u 8 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; nauk.-red. kolehiia : Yu. V. Kovbasiuk (holova) ta in. K.: NADU, 2011. T. 4: Haluzeve upravlinnia / nauk.-red. kolehiia : M. M. Izha (spivholova), V. H. Bodrov (spivholova) ta in. 2011. 648 s. [in Ukraine].
  12. Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia / uklad.: Yu.P. Surmin, V.D. Bakumenko, A.M. Mykhnenko ta in.; za red. Yu.V.

- Kovbasiuka, V.P. Troshchynskoho, Yu.P. Surmina. K.: NADU, 2010. 820 s. [in Ukraine].
13. Dombrovska S.M. Innovatsiini derzhavni mekhanizmy formuvannia yakisnoi systemy osvity v Ukraini / S.M. Dombrovska // Vyscha osvita Ukrainy. 2013. №3 (dod.2): Yevropeiska intehratsiia vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu: tematychnyi vyp. K. 2013. S. 10-14. [in Ukraine].
  14. Hren L.M. Normatyvno-pravovyi mekhanizm derzhavnoho upravlinnia rozvytkom profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity / L.M. Hren // «Derzhavne upravlinnia v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy»: Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Zaporizhzhia, 10–11 travnia 2019 r. Zaporizhzhia: Klasychnyi pryvatnyi universytet, 2019. 116 s. S. 49-53 [in Ukraine].
  15. Derzhavne upravlinnia u sferi osvity: hlosarii z dystsyplin mahisterskoi prohramy za spetsialnistiu «Derzhavne upravlinnia v sferi osvity» / avt. kol. : N. H. Protasova, V. I. Luhovyi, Yu. O. Molchanova ta in.; za zah. red. N.H. Protasovoi. K.: NADU, 2013. 48. [in Ukraine].
  16. Proekt kontseptualnykh zasad reformuvannia profesiinoi osvity Ukrainy «Suchasna profesiina osvita». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-proekt-kontseptualnih-zasad-reformuvannya-profesijnoyi-osviti-ukrayini-suchasna-profesijna-osvita>).
  17. Reformuvannia osvity v Ukraini: derzhavno upravlinskyi aspekt : navch.-nauk. vyd. / N. H. Protasova, V. I. Luhovyi, Yu. O. Molchanova ta in. ; za zah. red. N. H. Protasovoi. K.; Lviv: NADU, 2012. 456 s., S. 157-162.
  18. Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity «Suchasna profesiina (profesiino-tekhnichna) osvita» na period do 2027 roku. Rozporiadzhennia vid 12 chervnia 2019 r. № 419-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-realizaciyi->

derzhavnoyi-politiki-u-sferi-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti-suchasna-profesijna-profesijno-tehnichna-osvita-na-period-do-2027-roku-i120619 [in Ukraine].

19. Karapetian A.O. Udoskonalennia kadrovo-motyvatsiinoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia systemoiu vyshchoi osvity v Ukraini. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-2/doc/5/03.pdf> [in Ukraine].